

על הנספחים ועל המשרפות אל הניסים ואל הנפלאות

ויאמר אליו גִּדְעוּן בִּי אֲדַנִּי וַיֵּשׁ ה' עִמָּנוּ וְלָמָּה מִצָּאֲתָנוּ כְּלִזְזַת וְאִיָּה כְּלִנְפִלְאָתָיו אֲשֶׁר סִפְרָרְלָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאָמֵר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם הֶעֱלָנוּ ה' וְעַתָּה נִטְשָׁנוּ ה' וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף־מִדְּיָן: (שופטים פרק ו פסוק יג).¹
כִּי אָמְרוּ עֲזַב ה' אֶת־הָאָרֶץ וְאִין ה' רָאָה: (יחזקאל פרק ט פסוק ט).²
אֱלֹהִים בְּאֲזִינֵינוּ שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְרָרְלָנוּ פֶּעַל פְּעֻלַּת בִּימֵיהֶם בִּימֵי קָדְשׁ: (תהלים מד ב).³

בראשית רבה לו א פרשת נח – דור המבול

"ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה" (בראשית ט יח). "והוא ישקיט ומי ירשיע? וְיִסְתֵּר פָּנִים וּמִי יִשׁוּרְנוּ? ועל גוי ועל אדם יחד" (איוב לד כט) - דרש ר' מאיר: "והוא ישקיט" – מעולמו, "יִסְתֵּר פָּנִים" – מעולמו. כדין שמותחים כילה על פניו ואינו יודע מה נעשה מבחוץ. כך אמרו דור המבול: "עבים סתר לו ולא יראה" (איוב כב יד).⁴ אמרו לו: דייך מאיר! אמר להם: ומה הוא שכתוב "והוא ישקיט ומי ירשיע"? אמרו: נתן שלוה לדור המבול ... ומה שלוה נתן להם? "זרעם נכון לפניהם עמם וצאצאיהם לעיניהם" (איוב כא ח).⁵

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ז הלכה ג – אין חנופה לפני המקום

אמר רבי פינחס: משה התקין מִטְבֵּעָה של תפילה: "האל הגדול הגיבור והנורא". ירמיה אמר: "האל הגדול הגיבור" ולא אמר הנורא.⁶ למה אמר הגיבור? לזה נאה לקרות גיבור שהוא רואה חורבן ביתו ושותק. ולמה לא אמר נורא? אלא שאין נורא אלא בית המקדש, שנאמר: "נורא אלהים ממקדשיך" (תהלים סח לו).⁷ דניאל

¹ על דברי תיגר אלה, לכאורה דברים קשים וחמורים, אין הקב"ה נוזף בגדעון או מוכיח אותו על קטנות אמונתו, כי אם קורא לו לקום ולהנהיג את העם: "וַיִּפֶן אֵלָיו ה' וַיֹּאמֶר לֵךְ בְּחֶדְךָ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדְּיָן הֲלֹא שְׁלַחְתִּידָךְ". ואנו, אין בנו כח כגדעון לא להעיז ולמחות כלפי שמיא ולא לקום ולהושיע את ישראל.

² ראה פירוש רד"ק לפסוק: " ... ועוד היו אומרים עזב ה' את הארץ, כלומר: אינו משגיח כלל בתחתונים אלא בעליונים שהם הגלגלים והמלאכים. אבל בעיני הארץ לא ישגיח כלל, כי עֲזַבָה לְבָנֵי אָדָם וַיַּעֲשׂוּ בָהּ כְּרִצּוֹנָם. כמו שהיו אומרים רשעי עולם: עבים סתר לו ולא יראה וחוג שמים יתהלך". הנביא יחזקאל מוכיח את בני דורו על שכשבקשו לחטוא ולפרוק עול. מצאו צידוק בטענה שהקב"ה עזב את הארץ ושוב אין הוא משגיח על בני האדם. אבל להבדיל מדורו של יחזקאל, אנו עוסקים בשישה מיליון נשמות טהורות שייחלו בכל לבם להופעת הקב"ה בארץ, שהתחננו "הביטה משמים וראה" ושלא יפקיר את העולם לפראי אדם. כמה מהם חשבו, אולי ברגעי הייאוש האחרונים, שאפשר ואכן "עזב ה' את הארץ" ונתן את הכח והממשלה לשטן?

³ מקור נוסף הוא ספר תהלים. דווקא הספר המשמש מקור לצקון לחש, עידוד ושפוך לב בעתות משבר, צרה ומצוקה, מכיל לא מעט פסוקים של זעקה גדולה ומרה. אם פסוק זה הוא עדיין רך ומזכיר את דברי גדעון לעיל אבל בטון לכאורה הרבה יותר מינורי, באים פסוקים קשים בהמשך הפרק של טרוניא כלפי שמיא: "אֶף־זָנַחַת וַתִּקְלִימְנוּ וְלֹא־תִצָּא בְּצַבָּאוֹתֵינוּ ... תִּמְכָּרְעִמְךָ בְּלֹא־הוֹן וְלֹא־רִבִּית בְּמַחֲרִיָּהֶם: תִּשְׁמְנוּ חֶרֶף לִשְׁכִינֵינוּ לַעַג וְקָלֶס לְסִבִּבוֹתֵינוּ ... כִּי דִכִּיתָנוּ בְּמִקּוֹם תִּנְיִם וַתִּכַּסּ עֲלֵינוּ בְּצִלְמֹת ... כִּי עֲלִיד הֲרָגְנוּ כָּל־הַיּוֹם נַחֲשָׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה: עוֹרָה לָמָּה תִישֵׁן אֲדֹנָי קִיִּצָּה אֶל־תִּזְנַח לְנִצַּח". כדברי אליהו לנביאי הבעל? מוטיב זה אינו חד-פעמי או ייחודי לפרק מד והוא חוזר במספר פרקים אחרים בספר תהלים, חלקם נראה מצוטטים במדרשים שנביא להלן. האם אבותינו ואמותינו ששפכו לבם בספר תהלים ראו בו רק ספר נחמה ותקווה, או שמא גם ספר שמשמש פתחון פה להוגים בו להביע תרעומת קשה וטרוניא גדולה שהם בלשונם לא היו מעיזים לאומרם, ונאחזו בספר תהלים שישמש שופר לכאבם וזעקתם.

⁴ הפסוק המלא שם: "עֲבִים סִתְּרֵלוּ וְלֹא יִרְאָה וְחוּג שָׁמַיִם יִתְהַלֵּךְ". הקב"ה כביכול מסתתר מאחורי העננים ומכונס בשמים.

⁵ בעקבות אזכור הפסוק מאיוב כב יד: "עֲבִים סִתְּרֵלוּ וְלֹא יִרְאָה וְחוּג שָׁמַיִם יִתְהַלֵּךְ", בסוף פירושו של רד"ק לפסוק ביחזקאל הנ"ל, נדרשנו לדרשות חז"ל על פסוק זה. ר' מאיר דורש את הפסוק על דור המבול, שבדומה לדורו של יחזקאל, בקשו לחטוא ואמרו שהקב"ה שוב אינו משגיח על מה שקורה בארץ: "יִסְתִּיר פָּנִים לְעוֹלָמוֹ". חכמים גוערים ברבי מאיר: "דייך מאיר" ומפרשים מה שמפרשים ולא ברור מה ענה להם ר' מאיר ואם נשאר נאמן לדרשתו המקורית ממנה ניתן לשמוע שאין אלה רק דברי רשעי דור המבול. שאם כן, מדוע זה גערו בו חכמים! הוא ר' מאיר שחזר במוצאי שבת לביתו ומצא את שני בניו מתים ובכה עליהם בכי מר (מדרש משלי בובר פרק לא). כך או כך, אזכור הפסוק מאיוב, הגם שאליפו התימני הוא שאמרו בתשובתו לאיוב, אינו יוצא מידי פשוטו. כך אולי הרגיש איוב בצרתו ואבלו כשהוא אומר, בין השאר: "חִיֵּי־אֵל הִסִּיר מִשְׁפָּטִי וְשִׁדִּי הִמָּר נַפְשִׁי" (איוב כז ב). ומה נאמר אנו על שישה מיליון איובים ובהם מיליון ילדים זכים כבניו של ר' מאיר? איובים שזרעם לא היה נכון לפנייהם ושצאצאיהם נשחטו לעיניהם! שאחריהם לא הייתה טובה כשל איוב. מה נאמר להם אם ישאלו איפה היה הקב"ה? "ישקיט מעולמו, יסתיר פנים לעולמו, כדין שמותחים כילה על פניו ואינו יודע מה נעשה מבחוץ"?

⁶ ירמיהו פרק לב פסוק יח: "עֲשֵׂה חֶסֶד לְאֱלֹפִים וּמְשָׁלֵם עוֹן אֲבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגְּדוֹל הַגְּבוּר ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ"
⁷ והיות שבית המקדש חרב, פסק גם "נורא אלהים ממקדשך" ולכן לא אמר ירמיהו "הנורא". ראה בראשית רבה סט ז בחלום יעקב: "ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה - מלמד שהראה הקב"ה ליעקב בית המקדש בנוי וחרב ובנוי. זהו שאתה אומר: "נורא אלהים ממקדשיך". המוטיב של עולם בנוי וחרב ובנוי הוא מוטיב מרכזי בתפיסת הרב עמיטל זצ"ל את השואה מחד גיסא ותקומת מדינת ישראל מאידך גיסא (תוך שהוא מדגיש שאין חו"ח השני פיצוי ותגמול על הראשון), כפי שמתאר [משה מיה בספרו עולם בנוי וחרב ובנוי – הרב יהודה עמיטל לנוכח זיכרון השואה](#). אברהם, יצחק, משה דוד, שלמה ונביאים רבים ראו עפ"י מדרשים שונים

אמר: "האל הגדול והנורא" ולא אמר הגיבור - בניו מסורין בקולרין, היכן היא גבורתו? ולמה אמר הנורא? - לזה נאה לקרות נורא, בנוראות שעשה לנו בכבשן האש.⁸ ... ובשר ודם יש בו כח ליתן קצבה לדברים הללו? אמר רבי יצחק בן אלעזר: יודעין הן הנביאים שאלוהן אמיתי ואינן מחניפין לו.¹⁰

פסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא לא ותאמר ציון - אבא, אבא הגבה ידך ואחיה

משל לגיבור שהיה עובר בנהר ובנו עמו. היה הגיבור תופס בידו של בנו ומעבירו עמו. באה השיבולת לשטוף את הבר. אעפ"י כן היה אביו תופש בו, אלא שהיתה השיבולת עוברת על ראש הבר. התחיל הבר צועק מלמטן: אבא! אילולי שאתה מחזיק בי, כבר הייתי שטוף ביד השיבולת ומת. אלא מה הנייה שאני עומד ומתבלע במים? אלא אם תבקש אתה שאחיה, הגבה ידך ואני אחיה.¹¹

מסכת גיטין דף נח עמוד א - זעקתה של צפנת בת פניאל

אמר ריש לקיש: מעשה באשה אחת וצפנת בת פניאל שמה, צפנת - שהכל צופין ביופיה, בת פניאל - בתו של כהן גדול ששימש לפני ולפנים, שנתעלל בה שבאי כל הלילה. למחר הלבישה שבעה חלוקים והוציאה למוכרה. בא אדם אחד שהיה מכוער ביותר, אמר לו: הראני את יופיה, אמר לו: ריקא! אם אתה רוצה ליקח קח, שאין כיופיה בכל העולם כולו, אמר לו: אף על פי כן. הפשיטה ששה חלוקים, ושביעי קרעתה ונתפלה באפר, אמרה לפניו: ריבוננו של עולם, אם עלינו לא חסת, על קדושת שמך הגיבור למה לא תחוס?¹²

פסיקתא דרב כהנא ראש פסקא יז - ותאמר ציון עזבני ה' ואדני שכחני

"אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בְּלִילָה עִם־לִבִּי אֲשִׁיחָה וְיִחְפֹּשׂ רִוְחִי: הִלְעֹלְמִים יִזְנַח אֲדֹנָי וְלֹא־יִסִּיף לְרַצוֹת עוֹד: הָאֶפֶס לְנֶחֱץ חֶסֶדְוֹ נִמְרָ אִמְרָ לְדָר וְנָדָר" (תהלים עז ז-ט).¹³ ר' חנינא בר פפא אמר: נגמר אותו הדבר שדברת למשה בסיני:

את בית המקדש בנוי חרב ובנוי ולא ברור אם גם ראו את החורבן השני. אבל אותנו מעניינים נח, דניאל ואיוב כמפורט במדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה - בראשית אות כט: "נח ... ראה העולם ביישובו ובחורבנו וביישובו. וכן דניאל ראה בית המקדש בנוי וחרב ובנוי. וכן איוב ראה ביתו בנוי וחרב ובנוי".

⁸ כבשן האש של דניאל, זה שהשמיט את "הגיבור", ושל רעיו חנניה מישראל ועזריה, היה כבשן של הצלה, של נס ופלא. כמתואר בספר דניאל פרק ג פסוק כז מפי יועציו של נבוכדנצר: "חֲזִין לְגִבְרִיָּא אֲלֵךְ דִּי לֹא־שָׁלַט נִוְרָא בְּגִשְׁמָהוֹן וְיַשְׁעָר רֹאשְׁהוֹן לֹא הִתְחַדֵּךְ וְסִרְבְּלִיהוֹן לֹא שָׁנוּ וְרִיחַ נִוְרָא לֹא עָדַת בְּהוֹן". (תרגום: "רואים את האנשים ההם, אשר לא שלטה האש בגופם, ושער ראשם לא חודר, ומעליהם לא שנו, וריח אש לא עבר בהם"). אך מה נאמר אנחנו שבכבשן האש שבדורנו נשרפו חיים שישה מיליון מיקירינו ועשן הכבשן מילא את אירופה ואף אחד לא הריח ואף אחד לא ראה, ושום נס לא קרה? האם נשמיט גם אנו את "הנורא" בגלל הנורא? האם ליום אחד נעז לשנות את מטבע תפילתנו ולהביע בזאת את כאבנו ויגוננו?

⁹ וכי בשר ודם (ירמיהו), דניאל ואולי הכוונה גם למשה?) יכול לקצוב (לשקול, להעריך) את מעשיו של הקב"ה שאין קצבה לשנותיו בתפילת נתנה תוקף) ולהחליט איזה תואר ראוי לו (ברגע מסוים) ואיזה לא? כיצד יכלו הנביאים לנהוג חירות כזו בלשונם ולשנות נוסח תפילתם לפי אירועי זמנם?

¹⁰ תשובת רבי יצחק בן אלעזר היא חדה וברורה: אלה נביאי האמת של עם ישראל שלא היססו לדמות את הצורה ליצורה ולתאר את כבוד ה' באופן הכי מוחשי (בראשית רבה כד א, קהלת רבה ח א) ויחד עם זאת גם לא להחניף לו ולסגור על עם ישראל בכל כוחם ואף להיענות על כך (משה כשאמר: "והצל לא הצלת את עמך" ונגזר עליו שלא ייכנס לארץ). גם הקב"ה עצמו לא אוהב את החנפים ולא את המוכיחים ומדברים בשמו ומלקים עצמם ואחרים בגין חטאים שלא עשו. ואם נחזור לאיוב שהטיח לא מעט דברים כלפי מעלה ובאו רעיו והוכיחוהו על כך, הנה דברי הקב"ה לרעים, איוב מב ז: "וְיִהִי אַחַר דְּבַר ה' אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־אִיּוֹב וַיֹּאמֶר ה' אֶל־אֱלֹהֵיז הַתִּימָנִי חָרָה אַפִּי בְךָ וּבְשָׁנֶיךָ רֵעִיךָ כִּי לֹא דִבַּרְתָּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב". ואיוב עצמו אמר: "הֵן יִקְטְלֵנִי לֹא לוֹ אֲיַחַל אֶךְ דְּרַכִּי אֶל פְּנֵי אוֹכְלֵי: גַם הוּא לִי לִישׁוּעָה כִּי לֹא לְפָנָיו חָנַף יְבֹא" (איוב יג טו-טז):

¹¹ מי באש ומי במים. מדרש זה הוא על הפסוקים בתהלים, חמישה במספר, בהם דוד קורא: "קומה ה' " וכביכול מקים את הקב"ה - בדומה למשה במדבר (בראשית רבה עה א). האבא מחזיק בידו של הברך אך לא שם לב שהמים כבר עלו מעל לראשו של הברך והוא טובע. הברך צועק מלמטה: אבא, אתה לא רואה שאני טובע? קומה ועזורני! מה הנאה יש לך שאמות ואטבע במים? לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יי"ה זעקו קרובינו וקירינו ואין שומע ואין מושיע! כביכול מה הנאה יש לקב"ה שיהודים נשרפים באש? כלום הוא זקוק למעשי קידוש השם שלהם? האם ההצלה לא הייתה יכולה להיות קידוש השם גדול יותר? "איה כל נפלאותיך"? לא רק הנביאים אינם מחניפים לקב"ה, גם המדרש אינו מהסס מלזעוק בכל כוחו. זעקה איננה בהכרח כפירה. חנופה וצדקנות מעושה, חמורות ממנה. זעקה של רצון להמשיך לחיות, זעקה שיבוא בעל הניסים ויושיט יד של הצלה לברך הטובע, לברך הנשרף.

¹² כמה צופנות בנות פניאל היו בשואה, שפנה מהן האל והתעללו בהם הצוררים מינית ונפשית ואח"כ עוד בקשו לסחור בהן ונתפלו בעפר ורגע לפני שהפכו לאפר זעקו כלפי שמיא: מוחלים אנחנו לך שלא חסת עלינו ועל טפנו, כנראה יש לך חשבון עלום שצפון מאיתנו, אבל על שמך הגדול איך לא תחוס? האם אינך רואה את הלעג והקלס לאלוהי ישראל בשואה? וכדברי הרב עמיטל זצ"ל שהשואה הייתה חילול השם אחד גדול ונוראי מאין כמותו, שלא היה בתולדות עמנו.

¹³ שבת הנחמה השנייה, פרשת עקב, פותחת בפסוק הקשה: "וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזַבְנִי ה' וְאֲדֹנָי שָׁכַחְנִי", שהוא, עפ"י דרשת אבודרהם הידועה, תגובת העם לקריאת הקב"ה שבפי הנביא ישעיהו: "נחמו נחמו עמנו". לפני שבאים לנחם, יש לערוך "חשבון קטן" והנביאים חוזרים ואומרים לקב"ה שציון ממאנת להינחם. הדרשן רואה בפסוקים מתהלים הרחבה של "עזבני ה' - ה' שכחני". אפס לנצח חסדו! ראה דברינו ותאמר ציון עזבני ה' בפרשת עקב.

"והנחתי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחס"¹⁴ ור' סימון אמר: הא חסילה (מחוסל) והא מסכמה (מוסכם) עם ירמיה שאמר: "כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאום ה' את החסד ואת הרחמים" (ירמיה טז ה).¹⁵ "השכח חנות אל אם קפץ באף רחמיו סלה" (תהלים שם בהמשך), השכחת שאתה חנון, אל חנון ורחום ה' אך אפים ...¹⁶

ויקרא רבה פרשת שמיני, פרשה יא סימן ז

ר' יעקב בשם ר' אחא: ... "וְחִכְיִיתִי לְה' הַמְסַתֵּיר פְּנֵינוּ מִבֵּית יַעֲקֹב וְקִנְיֵיתִי לִו" (ישעיהו ח יז) - אין לך שעה קשה כאותה שעה שנאמר בה: "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" (דברים לא יח).¹⁷ מאותה שעה: "וקויתי לוי", "כי לא תשכח מפי זרעו" (שם כא). ומה הועיל? "הִנֵּה אֲנֹכִי וְהִילָדִים אֲשֶׁר נִתְּרָלִי ה' לְאִתּוֹת וּלְמוֹפְתִים בְּיִשְׂרָאֵל מֵעַם ה' צְבָאוֹת הַשָּׁכֵן בְּהַר צִיּוֹן" (ישעיהו ח יח).¹⁸

מחלקי הדמעות

מים אחרונים: ראה דברינו [הטיחו דברים כלפי מעלה](#) בפרשת שלח לך.

לפיוט – ראה בעמוד הבא

¹⁴ כמה דרשות נפלאות נאמרו על הפסוק הזה המסמל את הסליחה והפיוס שלאחר חטא העגל. כגון זה שבשמות רבה מה ו: "מי שיש לו אני נותן לו משכרו, ומי שאין לו אני עושה לו חנם ונותן לו מזה, שנאמר: וחנותי את אשר אחון". וכאן, לא חנינה ולא חנין – "אפס לנצח חסדו". ראה דברינו [עבד שמכרו רבו](#) בתשעה באב.

¹⁵ ואם לא די בפסוקים קשים אלה, מוסיף שם ירמיהו בהמשך הפרק את המילים: "אֲשֶׁר לֹא־אֶתֵּן לְכֶם הַנִּינָה".

¹⁶ השכחת הקב"ה את יג המדות שלך? יש מדרשים שאין צורך להוסיף להם שום הערת שוליים. אז לא הוספנו.

¹⁷ ובתהלים ל ח: "הַסְתַּרְתָּ פְּנֵיךָ הַיְיָתִי נִבְהַל". וכאמור בתהלים מד כה: "לְמַה־פְּנִיךָ תִסְתֵּיר תִשְׁכַּח עֵינָיו וְלִחְצֹנִי".

¹⁸ השואה הייתה ללא ספק הסתר הפנים הקשה ביותר בתולדות העם היהודי. איך יוצאים משעה קשה כזו? איך קמים מההריסות ומשקמים את האמונה בהנהגת העולם בטוב? איך אפשר לומר את תפילת נשמת כל חי כל שבת באותו הנוסח שאמרו המיליונים שנשפו ונשרפו, כאילו לא אירעה הקטסטרופה הנוראה בתולדות עמנו והכל חזר לקדמותו? ביום הכיפורים אין שליטה לשטן (ויקרא רבה כא ד ועוד) ואנו אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בקול רם כמלאכים. שמה היינו צריכים ביום השואה לומר פסוק זה בלחש בלחש ואפילו לדלג עליו ולזכור בכך את השנים הרעות בהם הקב"ה קפץ באף רחמיו וכביכול מסר את עולמו לשטן. נראה שאין לאף אדם תשובה וכל הממעיט לספר בהסתר הפנים הנורא שהיה בשנים ת"ש – תש"ה ("יאמרו אומות העולם: תשש כחו ואינו יכול להציל", ברכות לב ע) - הרי זה משובח. אפשר שמאז השואה כל הווייתנו היא "מצוות אנשים מלומדה". אפשר. אך עד שאנו תמהים ונבוכים, החיים נמשכים ומפכים בכל עוז, ומאפר ההרוגים ניבטים ומניצים הילדים אשר בהר ציון, תינוקות של בית רבן. כל זוג עיניים כזה מזכיר זוג עיניים שכבו ולא זכו להנץ ומרעיד את הנשמה שמא גם זה יכבה. כל זוג עיניים כזה מקיים בנו "[כי לא תשכח מפי זרעו](#)", "וקויתי לה", "הִנֵּה אֲנֹכִי וְהִילָדִים אֲשֶׁר נִתְּן לִי ה' לְאִתּוֹת וּלְמוֹפְתִים בְּיִשְׂרָאֵל מֵעַם ה' צְבָאוֹת הַשָּׁכֵן בְּהַר צִיּוֹן" - בעל כורחנו, אם נרצה או לא.

**עַל הַנְּסֻפִּים וְעַל הַמְּשֻׁרְפוֹת
אֶל הַנְּסִים וְאֶל הַנְּפִלְאוֹת**

עַל רִשְׁעֵי לֵאלֹהֵי גְבוּלוֹת
עַל עוֹלָם שְׂאֵטִים אֲזִנִּיו
מִשׁוּעַת הַנְּשֻׁרְפִים
וְסִתְּמֵי נְחִירָיו
מִרִיחַ הַכֶּבֶשֶׂנִּים
שֶׁלֹּא רָצָה לְשָׁמֵעַ
וְלֹא רָצָה לְרְאוֹת
אֶת הַמַּחְזוֹת הַנוֹרְאוֹת
עֲשׂוֹן אָדָם מִן הָאֲרָבוֹת

עַל שְׂמִים שֵׁם
סִגְרוּ כָּל חִלּוֹנוֹת
וְעַל הָאֲרָץ שֶׁאֵת הַדָּם
לֹא חִדְּלָה לְרוֹוֹת
וְלֹא נִקְרְעוּ הַיְכָלוֹת לְשִׁמְעַת הַזְּעָקוֹת
שֶׁל צְדִיקִים וְצְדִיקוֹת, אֲבוֹת וְאִמָּהוֹת

עַל הַנְּסֻפִּים וְעַל הַמְּשֻׁרְפוֹת
אֶל הַנְּסִים וְאֶל הַנְּפִלְאוֹת
עַל עוֹלָם דּוֹמָם
שֶׁל רִשְׁעַת
שֶׁעָמַד וְשָׁתַק
אֶל מוֹל הַפֶּשַׁע
בְּעוֹד עִם שְׁלֵם
נִמְקָה וְנִמְחָק

**וּבְשׂוֹד סְעָרוֹת וּמִלְחָמוֹת
רָאָה הָעוֹלָם אֶת הַזְּעוּעוֹת
סִתְּמֵי אֶת הָאָף, הַפֶּדַךְ דָּף
וְחָזַר אֶת חַיָּיו כְּמִקּוֹדֵם לַחַיּוֹת**

עַל הַנְּסֻפִּים וְעַל הַמְּשֻׁרְפוֹת
עַל הַבְּכִיּוֹת וְעַל הַזְּעָקוֹת
עַל קוֹלוֹת הָעֵנּוֹת
שֶׁלֹּא זָכוּ לְהֵעֲנוֹת

עַל הַמּוֹמְתִים וְהַמְּשֻׁלְכִים
בְּבוֹרוֹת וּמְחִנוֹת
בְּעֵת שֶׁנֶּעַזְעָקוּ
עַד נָדָם קוֹלָם
כְּכֹלוֹת כָּל הַכּוֹחוֹת

עַל גִּיהֲנֹם עָלֵי אֲדָמוֹת
מַעֲשֵׂה דֵי אֲמוֹת נְאוּרוֹת
עַל הָעוֹמְדִים מִנְּגֵד
בְּזָדוֹן וּבִבְגָד
שֶׁאֲטָמוּ אֲזִנִּים מִשְׁמַעַ
וְלֹא רָצוּ לְרְאוֹת

עַל מְלִיוֹן יְלָדִים וְיְלָדוֹת
נִשְׁמוֹת זְכוֹת וּטְהוּרוֹת
שֶׁלֹּא זָכוּ
אוֹר לְרְאוֹת
חַיִּים לַחַיּוֹת
עַל אֲבָדוֹן כָּל תְּקוּוֹת
כְּכֹלוֹת גּוֹפּוֹת וּנְשָׁמוֹת

